

HÖGSKOLAN
DALARNA

Miljörådet
2018-01-04
Dnr: HDa 1.4-2016/1053

Förslag till åtgärdsplan för att utveckla arbetet med hållbar utveckling inom utbildning efter UKÄ:s granskning 2016-2017

Under hösten och våren 2016-2017 genomförde Universitetskanslersämbetet (UKÄ) en utvärdering av lärosätenas arbete med att främja en hållbar utveckling. Utvärderingen utgick från det krav i högskolelagen (1992:1434) som anger att universitet och högskolor i sin verksamhet ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa (1 kap. 5 §).

Utvärderingen hade fokus på utbildning och genomfördes som en tematisk utvärdering. Bedömningarna grundades på lärosätenas självvärderingar. Tre aspektområden utvärderades: *Styrning och organisation*, *Miljö, resurser och område* samt *Utformning genomförande och resultat*. För varje aspektområde gav UKÄ:s bedömargrupp ett omdöme. Det fanns två omdömesnivåer: att "lärosätet har en väl utvecklad process" inom det aktuella aspektområdet eller att "lärosätets process är i behov av utveckling". Utifrån omdömena för de tre aspektområdena gavs ett samlat omdöme där samma omdömesnivåer användes. För att ett lärosäte som helhet skulle anses ha en väl utvecklad process krävdes det ett positivt omdöme inom samtliga tre aspektområdena.

Högskolan Dalarna (HDa) fick det samlade omdömet att "lärosätets process för arbetet med hållbar utveckling inom utbildning är i behov av utveckling". Det är aspektområdet *Styrning och organisation* som har fått detta sämre omdöme. De övriga två aspektområdena har fått det bättre omdömet "väl utvecklad process". Förutom själva beslutet finns två rapporter på UKÄs webbplats: den första beskriver processen och bedömargruppens samlade slutsatser¹ och den andra innehåller bedömargruppens yttrande för varje lärosäte².

Miljörådet fick efter UKÄ:s granskning i uppdrag att ta fram ett förslag på en åtgärdsplan. Nedan följer för varje aspektområde en kort presentation av UKÄ:s bedömning följt av miljörådets förslag på åtgärder för att rätta till de brister som påpekats. Förslaget följer samma ordning som UKÄ:s bedömning. Sist i dokumentet presenteras åtgärderna igen i den ordning de rimligen bör genomföras. Förslaget har varit på remiss till Utbildnings- och forskningsnämnden, studentkårens ordförande samt till det informella lärarnätverk för utbildning för hållbar utveckling som miljösamordnaren byggt upp det senaste året.

¹ UKÄ. (2017). *Universitets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling - En tematisk utvärdering, del 1*. Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.4b823b1c15e946e3e573710/1506947485916/rapport-2017-10-02-hallbar-utveckling-del-1.pdf>

² UKÄ. (2017). *Universitets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling - En tematisk utvärdering, del 2*. Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.4b823b1c15e946e3e573711/1506947557459/rapport-2017-10-02-hallbar-utveckling-del-2.pdf>

Aspektområde: Styrning och organisation

Aspektområdet omfattar det lärosätesövergripande arbetet, om det finns lärosätesövergripande mål för hållbar utveckling inom utbildning och om det sker en systematisk uppföljning och utveckling av arbetet med hållbar utveckling. UKÄ konstaterar i sin bedömning av HDA att:

”Det finns lärosätesövergripande mål för hållbar utveckling i utbildningen, men ett utvecklingsområde är att på den operativa nivån skriva fram mål tydligare.”

”Högskolan har en tydlig styrning i inrättandet av program och uppföljningar [...] Förankringen ner i organisationen via de tre akademierna är dock i behov av utveckling.”

För att operationalisera de skrivningar som finns i HDA:s vision³ och de mål för utbildning som finns i Miljö- och hållbarhetsmål för Högskolan Dalarna 2016-2019⁴ föreslår miljørådet att det ges konkreta uppdrag på ämnes- eller programnivå. Inom varje ämnesgrupp behöver en diskussion föras om hur de globala hållbarhetsutmaningarna relaterar till ämnet och vilken roll ämnet/utbildningsprogrammet/vetenskapsområdet har när det gäller att möta dessa utmaningar. I UKÄ:s första delrapport lyfter man fram framgångsfaktorer hos lärosäten som bedömts ha en väl utvecklad process. Man citerar bl.a. följande från Linneuniversitetets självvärdering:

”Ett sätt att öka förutsättningarna för integrering och minska uppfattningen att hållbar utveckling bara är ytterligare ett perspektiv som ska adderas, är att istället tala om hur varje ämne kan bidra till att möta de globala samhällsutmaningar vi står inför. Ett sådant sätt att rama in integrering av hållbar utveckling i utbildningen sätter fokus på varje enskilt ämnes betydelse i ett större samhällsligt perspektiv.”⁵

Hösten 2015 antog FN:s medlemsstater 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen syftar bl.a. till att minska fattigdom och säkra livsmedelsförsörjning, förbättra utbildning och hälsa, minska orättvisor, uppnå jämställdhet samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Regeringens ambition är att Sverige ska vara ledande i genomförandet⁶. För Högskolan Dalarna finns goda möjligheter att koppla utbildningsverksamheten till de globala målen. En utgångspunkt för en diskussion i ämnesgrupperna vore att kartlägga och redovisa vilka av de globala målen som är mest relevanta för ämnet. Förslagsvis kan man efter en inledande diskussion om ämnets roll göra en inventering av befintliga kurser inom ämnet/programmet avseende nuläge och möjliga förbättringar.

För att genomföra detta behövs sannolikt centralt stöd. Miljørådets förslag är att diskussionen genomförs i ett strukturerat seminarium lett av en sakkunnig seminarieledare. Detta kan ske antingen inom respektive ämnesgrupp (på ämnesmöte/temadag) eller i öppna seminarier/workshops där deltagare från ämnen och program inbjuds att medverka. Att centralt stöd är viktigt när nya metoder introduceras är en slutsats som dragits bl.a. från UKÄ:s nyligen genomförda granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. I bedömningen av HDA⁷ såg bedömargruppen ett utvecklingsbehov i fråga om kompetensutveckling då lärare uppger att de ofta tvingas lära sig själva och inte får tillräckligt centralt stöd, t.ex. gällande distansutbildningsteknik.

³ Högskolan Dalarna. (2014). *Vår vision*. Tillgänglig på: <http://www.du.se/globalassets/global/visionen/hda-vision-2015.pdf>

⁴ Högskolan Dalarna. (2014). *Miljö- och hållbarhetsmål för Högskolan Dalarna 2016-2019*. Tillgänglig på: <http://www.du.se/contentassets/fcd0181e8d9c4ffd8302613e3b7a58a6/miljo--och-hallbarhetsmal-for-hogskolan-dalarna-2016-2019.pdf>

⁵ UKÄ. (2017). *Universitets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling - En tematisk utvärdering, del 1* (sid 66). Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.4b823b1c15e946e3e573710/1506947485916/rapport-2017-10-02-hallbar-utveckling-del-1.pdf>

⁶ Sveriges regering. (2017). *Sverige och Agenda 2030*. Tillgänglig på: <http://www.regeringen.se/rapporter/2017/06/sverige-och-agenda-2030--rapport-till-fns-politiska-hognivaforum-2017-om-hallbar-utveckling/>

⁷ UKÄ. (2017). *Pilotgranskning av kvalitetssäkringsarbetet vid Högskolan Dalarna*. Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.3cb1d33615ee5f5d6efd11e/1511870589694/beslut-2017-11-28-pilotgranskning-kvalitetssakringarbete-hogskolan-dalarna.pdf>

Förslag 1: Genom verksamhetsuppdrag ges ämnen eller program i uppdrag att se över och utveckla integreringen av hållbar utveckling i utbildning.

Kommentar: Uppdraget kan preciseras till att innefatta en övergripande diskussion om ämnets/programmets relation till, och ansvar för att möta, de globala hållbarhetsutmaningarna samt en inventering av nuläge och förbättringspotential i befintliga kurser och program. FN:s globala mål kan vara en lämplig utgångspunkt. I uppdraget kan också ställas krav på skriftlig redovisning av denna diskussion och inventering. För uppdraget bör erbjudas centralt stöd genom sakkunnig seminarieledare. Uppdraget kan behöva återkomma med viss regelbundenhet (t.ex. 2-3 års mellanrum).

Förslag på ansvariga: Rektor, akademichefer, ämnesföreträdare, programansvariga

UKÄ skriver vidare i sin bedömning av HDa att:

”Ett utvecklingsområde för högskolan är en ökad verksamhetsstyrning men också tydligare direktiv för t.ex. kursplaner.”

Miljörådet föreslår att detta adresseras genom en revidering av styrdokumentet Regler för kursplaner⁸.

Förslag 2: Styrdokumentet *Regler för kursplaner* revideras så att det tydligare uppmärksammar på ansvaret att integrera hållbar utveckling i utbildning.

Kommentar: Regeldokumentet kan med fördel utformas så att det till sin struktur liknar motsvarande *Regler för utbildningsplaner*. I själva regeldokumentet, eller i en bilaga, bör något om själva innehållet/innebörden av målen finnas, i form av frågor som ska diskuteras vid beredning. Följande punkter borde alltid tas upp vid beredningen:

- om kursen ingår i ett program – hur bidrar kursen till att examensmålen uppnås?
- hur kan kursen främja internationalisering, jämställdhet och mångfald?
- hur kan kursen bidra till hållbar utveckling?

Förslag på ansvarig: Utbildnings- och forskningsnämnden (UFN)

Aspektområde: Miljö, resurser och område

Aspektområdet omfattar kompetensen hos berörd personal kring hållbar utveckling, samverkan med studenter och arbetsliv i arbetet med hållbar utveckling samt interdisciplinär samverkan. Gällande kompetens skriver UKÄ om HDa att:

”Lärosätets främsta insats vad avser kompetensutveckling är den kurs på tre högskolepoäng inom hållbar utveckling, som lärare uppmanas att gå. Målet är att ’minst en lärare i varje ämnesgrupp senast 2018’ ska gå kursen. Enligt självvärderingen är dock intresset svalt.”

Miljörådet anser att kompetensutveckling enklast kan stöttas genom att i verksamhetsuppdrag visa att detta är prioriterat och genom att avsätta tidsmässiga resurser.

Förslag 3: Genom verksamhetsuppdrag ges ämnen i uppdrag att se över och utveckla lärares kompetens inom hållbar utveckling.

Kommentar: Om förslag 1 genomförs inom respektive ämnesgrupp innebär redan det en grundläggande, allmän kompetensutveckling. Utöver det behövs, åtminstone för vissa nyckelpersoner, mer omfattande kompetensutveckling. Den kan exempelvis bestå av att läsa kursen Utbildning för hållbar utveckling, 3 hp (NV3001) och att tidsmässig resurs, t.ex. 40 timmars tgs-tid, avsätts för detta.

Förslag på ansvariga: Akademichefer

⁸ Högskolan Dalarna. (2017). *Regler för kursplaner vid Högskolan Dalarna*. Tillgänglig på:

<http://www.du.se/globalassets/global/styrdokument/utbildning/3.-regel/regler-for-kursplaner-vid-hogskolan-dalarna.pdf>

I fråga om samverkan konstaterar UKÄ följande om HDa:

”Någon mera systematisk samverkan med studenter gällande just hållbar utveckling i utbildningen finns inte presenterat. [...] Samverkan med arbetslivet inom hållbar utveckling sker främst i ämnen som vård, hälsa, idrott samt teknik, genom praktik och examensarbeten på arbetsplats, vilket även sker för examensarbeten i lärarutbildningen. Något systematiskt arbete [...] finns inte exemplifierat. [...] Samverkan mellan discipliner är vanligt, främst genom att ’lärare från olika ämnen deltar i kurserna’. Även samläsning mellan olika områden i ingenjör- och teknikprogrammen och olika lärarsamarbeten anges.”

Att arbeta mer interdisciplinärt är en stor utmaning. UNESCO skriver bl.a. följande i sin slutrapport efter FN-dekaden för Lärande för hållbar utveckling 2005 - 2014⁹: ”Utmaningar som kvarstår är t.ex. att stuprör mellan discipliner fortsätter att vara ett hinder för att undersöka komplexa frågeställningar och för att förbereda studenterna på att hantera komplexa problem.” Miljörådet har dock inget specifikt förslag på hur samverkan med studenter, med arbetslivet eller samverkan mellan olika discipliner inom Högskolan kan utvecklas.

Aspektområde: Utformning, genomförande och resultat

Aspektområdet berör den utbildningsnära nivån. Här ha lärosätena redovisat exempel på utbildningar där hållbar utveckling har integrerats, samt exempel på institutioner, programansvariga eller motsvarande som aktivt arbetar med att följa upp och utveckla arbetet med hållbar utveckling.

UKÄ skriver om HDa att:

”Hållbar utveckling nämns explicit i kursplaner inom vård, hälsa, idrott, samt inom ingenjörsutbildningar, naturvetenskap, turism och geografi. Några ämnen arbetar fortlöpande med integrering och progression i hållbar utveckling i utbildning.”

UKÄ nämner ett par goda exempel såsom sjuksköterskeprogrammet och programmet för energihögskoleingenjörer. Av någon anledning tar UKÄs bedömargrupp upp uppföljning under detta aspektområde (istället för under det första) och skriver att:

”Lärosätet anger i självvärderingen att lärarna i en enkät uppfattar att uppföljningen är ’ganska svag’. [...] Ett utvecklingsområde skulle därför kunna vara att följa upp just hållbar utveckling tidigare än efter sex år. Något som exempelvis skulle kunna fungera om utbildning ingår som betydande miljöaspekt i miljöledningssystemet, där lärosätet varje år bör visa på förbättring.”

Här anser miljörådet att det måste göras en avvägning mellan nämndorganisationens uppdrag att granska utbildningskvalitet och kravet på att årligen göra interna miljörevisioner (enligt förordningen om miljöledning i statliga myndigheter, 2009:907)¹⁰. Det senare kravet följer av att utbildning har identifierats som en betydande indirekt miljöaspekt och därför ska revideras. Formerna för den interna miljörevisionen behöver utvecklas innan miljörådet kan förorda en viss modell.

För att nämndernas granskningar ska bli meningsfulla behövs dock något slags beskrivning eller kriterier att granska emot. Vilken typ av mål, åtgärder och resultat vill man se för att arbetet med främja en hållbar utveckling i utbildning ska anses vara framgångsrikt? Att definiera begreppet hållbar utveckling låter sig inte enkelt göras, men i UKÄ:s rapporter framgår på åtskilliga ställen att hållbar utveckling handlar om att se till såväl den sociala, ekonomiska som ekologiska dimensionen. Bland annat dessa citat från den första delrapporten visar på betydelsen av att se frågor ur flera olika perspektiv och därmed belysa de olika dimensionerna av hållbar utveckling:

⁹ UNESCO. (2014). *Shaping the future we want. UN decade of education for sustainable development (2005–2014). Final report. Summary.*

¹⁰ Sveriges riksdag. (2009). *Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter.* Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2009907-om-miljoledning-i-statliga_sfs-2009-907

”Inte sällan återfinns i lärosätens måldokument formuleringar som mer eller mindre uttalat ger vid handen att det främst är *en* dimension av hållbar utveckling (i de flesta fall den sociala dimensionen) som är aktuell. Likaså tenderar hållbar utveckling ibland att i de lärosätesövergripande målen likställas med bl.a. direkt miljöpåverkan, breddad rekrytering, praxisnära utbildning eller ’hälsosam miljö och stärkt social välfärd’. Sådana mål kan dock bara sägas representera enstaka aspekter av hållbar utveckling men inte hållbar utveckling som samlat begrepp.”

”Det handlar bl.a. om ett holistiskt synsätt, om att integrera ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter, om tvärvetenskap, om att tänka på såväl nuvarande som framtida generationer och såväl lokalt som globalt.”¹¹

Förslag 4: En arbetsgrupp utses med uppdrag att 1) definiera vad som avses med hållbar utveckling i Högskolan Dalarnas kontext, 2) beskriva hur uppföljning av integrering av hållbar utveckling i utbildningarna kan genomföras, och 3) ge förslag på hur ansvaret att granska utbildningarna i detta avseende bör delas mellan nämnderna och miljörevisorerna.

Kommentar: I arbetsgruppen bör UFN vara representerat. Resultatet av uppdraget skulle bl.a. kunna bli ett förtydligande i det stöddokument som finns för nämndernas granskningar, *Handbok för utvärderingar*. I uppdraget kunde också ingå att ordna en seminariedag för nämndledamöter kring hur hållbar utveckling kan utvärderas inom ramen för de ordinarie kvalitetsutvärderingarna.

Förslag på ansvarig: Rektor

Behovet av samordning och förankring

I sin första delrapport¹² lyfter UKÄs fram möjliga framgångsfaktorer hos lärosäten som bedömts ha en väl utvecklad process. Man skriver bland annat att:

”En del lärosäten beskriver inrättandet av särskilda funktioner eller befattningar för just hållbar utveckling. Sådana funktioner, befattningar och instanser kan underlätta förankringen av hållbar utveckling inom lärosätet.”

Senare i samma rapport skriver UKÄ om behovet av att förankring:

”Komplementärt till ovan nämnda tema – ledning och styrning – lyfter ett stort antal lärosäten fram vikten av att *arbetet med hållbar utveckling förankras* bland relevanta personalgrupper, främst lärare. Bland de lärosäten som bedömts ha en väl utvecklad process för sitt arbete med hållbar utveckling inom utbildning, tar en klar majoritet (ungefär tre fjärdedelar) upp detta tema. Högskolan i Borås beskriver hur man rent organisatoriskt sökt åstadkomma en sådan förankring genom att utse nyckelpersoner inom de olika akademierna, som har ett samordningsansvar för hållbar utveckling inom sin respektive akademi, samtidigt som de ingår i en övergripande Strategigrupp för hållbar högskola, där rektor är ordförande. Handelshögskolan i Stockholm konstaterar att medvetenheten om hållbar utveckling bland lärarna är varierande, vilket gör att det är viktigt att det finns ett antal ”ambassadörer” som kan driva förändring.”

Vid Högskolan Dalarna ligger den samordnande funktionen för arbetet med hållbar utveckling inom utbildning hos miljösamordnaren. Med en tidsmässig resurs om 40% av heltid och organisatorisk placering under fastighetsavdelningen är det svårt att hinna samordna, förankra och ge stöd. Möjligheten att ha dialog med enskilda program eller ämnen är i det närmaste obefintlig. För att genomföra ovanstående förslag behövs sannolikt en resursförstärkning och en bättre förankring i varje akademi.

¹¹ UKÄ. (2017). *Universitetets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling - En tematisk utvärdering, del 1*. (s. 50 resp. s. 47). Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.4b823b1c15e946e3e573710/1506947485916/rapport-2017-10-02-hallbar-utveckling-del-1.pdf>

¹² UKÄ. (2017). *Universitetets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling - En tematisk utvärdering, del 1* (sid 51 resp. 65). Tillgänglig på: <http://www.uka.se/download/18.4b823b1c15e946e3e573710/1506947485916/rapport-2017-10-02-hallbar-utveckling-del-1.pdf>

Förslag 5: Nuvarande uppdrag för miljösamordning delas upp i två separata uppdrag, där ett har fokus på indirekta aspekter (utbildning, forskning) och ett på direkta aspekter (tjänsteresor, avfall, energi etc.). Den tidsmässiga resursen utökas. Utöver detta utökas antalet lärarrepresentanter i miljörådet till tre – en från varje akademi – och dessa ges ett mer tydligt uppdrag att föra dialog med ämnen och program inom akademien.

Kommentar: En miljösamordnare (med ansvar för direkta miljöaspekter) kan med fördel vara organisatoriskt placerad under fastighetsavdelningen, medan en samordnare för hållbar utveckling (utbildning, forskning) sannolikt har lättare att göra ett bra jobb under Utbildnings- och forskningskansliet (UFK). Den tidsmässiga resursen för respektive uppdrag bör uppgå till minst 50 % av heltid, baserat på jämförelser med andra små och medelstora lärosäten.

Förslag på ansvarig: Rektor, förvaltningschef, chef för UFK

Åtgärdsförslagen i tidsordning

Åtgärdsförslag	När?	Förslag på ansvariga
Styrdokumentet <i>Regler för kursplaner</i> revideras så att det tydligare uppmärksammar på ansvaret att integrera hållbar utveckling i utbildning. (förslag nr 2 ovan)	Delvis redan genomfört, men dokumentet kan behöva revideras ytterligare.	Utbildnings- och forskningsnämnden (UFN)
Nuvarande uppdrag för miljösamordning delas upp i två separata uppdrag, där ett har fokus på indirekta aspekter (utbildning, forskning) och ett på direkta aspekter (tjänsteresor, avfall, energi etc.). Den tidsmässiga resursen utökas. Utöver detta utökas antalet lärarrepresentanter i miljörådet till tre – en från varje akademi – och dessa ges ett mer tydligt uppdrag att föra dialog med ämnen och program inom akademien. (förslag nr 5 ovan)	Senast genomfört till inledningen av ht 2018	Rektor, förvaltningschef, chef för UFK
En arbetsgrupp utses med uppdrag att 1) definiera vad som avses med hållbar utveckling i Högskolan Dalarnas kontext, 2) beskriva hur uppföljning av integrering av hållbar utveckling i utbildningarna kan genomföras, och 3) ge förslag på hur ansvaret att granska utbildningarna i detta avseende bör delas mellan nämnderna och miljörevisorerna. (förslag nr 4 ovan)	Under ht 2018	Rektor
Genom verksamhetsuppdrag ges ämnen eller program i uppdrag att se över och utveckla integreringen av hållbar utveckling i utbildning. (förslag nr 1 ovan)	Under 2019	Rektor, akademichefer, ämnesföreträdare, programansvariga
Genom verksamhetsuppdrag ges ämnen i uppdrag att se över och utveckla lärares kompetens inom hållbar utveckling. (förslag nr 3 ovan)	Under 2019	Akademichefer